

АНАЛІЗ ПОДАТКОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ В СИСТЕМІ ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

Гончарова Р.А.,

студентка групи Ф.м-01/1, Сумський державний університет,

e-mail: ruslanagrybinichenko@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-9880-7635>

Регулюючи рівень податкового навантаження за видами економічної діяльності в рамках реалізації податкової політики, держава може як збільшувати, так і зменшувати господарську активність, формувати необхідну кон'юнктуру ринку, зменшувати тінізацію економіки, створювати необхідні умови для успішної модернізації пріоритетних її галузей. Метою статті є дослідження змісту податкової політики держави в розрізі встановлення оптимального рівня податкового навантаження з урахуванням міжнародного досвіду та українських реалій реалізації такої політики. У статті проведено аналіз наукових публікацій щодо поняття податкової політики та її значення для життєдіяльності економіки, на основі чого запропоноване власне трактування, згідно якого податкова політика представляє собою діяльність органів державної влади, яка регулюється законодавством, що спрямована на забезпечення необхідного обсягу податкових надходжень до централізованих фондів грошових коштів держави, які необхідні для ефективного виконання завдань та реалізації функцій, що покладені на неї задля стабільного економічного росту та покращення суспільного благополуччя. Аналіз тенденцій зміни показників податкового навантаження в Україні 2011-2020 років показав, що пандемічна криза 2020-21 років та пов'язані з нею карантинні обмеження децю зменшили рівень податкових надходжень до Зведеного бюджету у порівнянні з докризовими періодами. Разом з тим, на сьогодні зберігається загальна тенденція до їх зростання. Як показує дослідження, за весь період спостережень частка зібраних податків та зборів у доходах майже не змінювалась та коливається в межах 80%, що свідчить про те, що основним джерелом наповнення Державного бюджету є податкова складова. Щодо динаміки рівня податкового навантаження за аналізований період, то він майже не змінювався та тримався в межах 34-36%. Проведений в роботі аналіз оприлюднених результатів дослідження «Raising Taxes 2020», яке проводиться щорічно групою експертів Світового банку із залученням команди PwC, показав, що Україна посіла 65 місце в рейтингу, погіршивши свої позиції в порівнянні з минулим роком на 11 пунктів. Встановлено, що втрата позицій нашою державою перш за все спричинена випереджальними діями інших країн на спрощення та автоматизацію процедур, скорочення часу на адміністрування податків.

Ключові слова: податкова політика, податки, податкове навантаження, рейтинг податкових систем, ефективність оподаткування.

DOI: 10.21272/1817-9215.2021.3-23

ВСТУП

Податкова система є важливою ланкою в структурі фінансової системи держави, а фінансові відносини в сфері оподаткування є передумовою організації бюджетного устрою. Становлення та розвиток податкової політики в Україні ще не має належного досвіду, що призводить до появи не завжди обґрунтованих та виважених рішень в сфері оподаткування. В Україні постійно намагаються трансформувати податкове законодавство шляхом зміни податків та зборів, задля покращення життя суспільства та якіснішого виконання державою своїх функцій. Однак, досить часто ці нововведення є невпорядкованими, не систематичними та спрямованими лише на досягнення тактичних цілей, і не враховують стратегічних перспектив розвитку фінансової системи держави.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Досвід розбудови фінансових систем розвинених країн показує, що в пріоритеті завжди має бути продумана та спланована податкова політика, яка може не лише забезпечити державу необхідною кількістю податкових надходжень для підтримки економіки, а й для сталого розвитку. Реалізація законодавчих ініціатив в податковій сфері має базуватися на глибокому науковому обґрунтуванні та враховувати кращий досвід розвинених країн.

Останнім часом питання реалізації ефективної податкової політики все частіше стають предметом уваги вітчизняних науковців, економістів та практиків, які в своїх

роботах аналізують різні боки податкової політики в Україні та пропонують заходи щодо підвищення ефективності як процесу її формування, так і його результату. Серед них значний внесок у розвиток методології та практики вирішення проблем податкової політики зробили Іванов Ю.Б., Швабій К.І., які пропонують інституціональний механізм формування та реалізації державної податкової політики в Україні та обґрунтовують стратегії реалізації такої політики шляхом її деталізації в щорічних податкових резолюціях [1], З. Варналій, який розкриває об'єктивну необхідність та шляхи реформування податкової системи в умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів [2], І. Чугунов та М. Пасічний, які наголошують на потребі підвищення ступеня координації фіскальної та монетарної політики, розробки довгострокової фінансової стратегії [3]. Значний науковий інтерес в питаннях податкової політики також представляють роботи А. Марущак та У. Олексій [4], Ю. Мискіна [5], А. Соколовської та Т. Кошук [6] та інших авторів. Разом з тим, в питаннях податкової політики залишається ще багато невирішених проблем, що вимагає проведення подальших досліджень в цьому напрямку.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою статті є дослідження змісту податкової політики держави в розрізі встановлення оптимального рівня податкового навантаження з урахуванням міжнародного досвіду та українських реалій реалізації такої політики.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У роботі використано методи: індукції, дедукції, аналізу, синтезу та наукової абстракції (для дослідження змістовного наповнення поняття «податкової політики»); порівняння, систематизації і логічного узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У сьогодишніх реаліях нашої країни серед пріоритетних цілей податкової політики є створення високоефективної податкової системи. Саме така система зможе стимулювати стабільне та прозоре накопичення коштів до бюджетів різних ланок, створить потрібні умови для інтеграції України в ЄС, покращить життя суспільства та дасть поштовх для розвитку економіки України.

Також слід сказати, що лише при формуванні комплексного трактування поняття податкової політики можливе досягнення цілі. Значна кількість визначень, яку можна зустріти у різних наукових роботах, негативно впливає на розуміння даного поняття, а, отже, і на реалізацію у практичному аспекті. Це спричиняє інтуїтивну діяльність по створенню реформ для податкової системи нашої країни.

Поняття «податкової політики» комбінує в собі декілька основних термінів, серед них є: «політика» та «державна політика». Як зазначають А. Марущак та У. Олексій «...податкова політика країни є ключовим інструментом усієї державної політики, який може негативно чи позитивно впливати на економічну стабільність. Низький рівень розробки податкової політики, де правила її застосування є надто складними, непрозорими, непередбачуваними, може викликати ефект занепаду фінансової системи у цілому» [4]. Ю. Мискін «...під державною податковою політикою розуміє діяльність суб'єктів державної влади, пов'язану із впливом на управління оподаткуванням, з метою реалізації потреб та інтересів населення країни (національних інтересів держави» [5]. Відповідно до статті 10 Господарського кодексу України: «...податкова політика – спрямована на забезпечення економічно обґрунтованого податкового навантаження на суб'єктів господарювання, стимулювання суспільно необхідної економічної діяльності суб'єктів, а також дотримання принципу соціальної справедливості та конституційних гарантій прав громадян при оподаткуванні їх доходів» [7]. Дане визначення, на нашу думку, повністю не відображає сутність поняття, так як в ньому не приділено увагу головній меті податкової політики: виконання завдань держави завдяки фінансовим ресурсам, що акумулюються

в бюджеті. Виходячи з вищесказаного, податкову політику можна вважати окремим видом державної політики, яка ведеться державними органами, які мають спеціальні компетенції у сфері оподаткування. Ю. Іванов та К. Швабій вважають, що дане поняття трактується як відносини, що виникають між суб'єктом (платником податків) та державою, а також це план дій між ними при різноманітних умовах, що виникають в економічній системі [1]. Н. Деєва, Н. Редіна та Т. Дулік пояснюють дане визначення у вузькому та широкому аспектах. У вузькому - це діяльність держави лише у аспекті оподаткування, тобто законодавче закріплення податків, ставок, пільг, платників, об'єкта, термінів та способу зарахування їх до бюджету. У широкому ж аспекті податкова політика необхідна для наповнення бюджету за рахунок податків та позик, тобто постійних та тимчасових джерел [8].

Основною причиною різноманіття тлумачення поняття «податкова політика вітчизняними науковцями є те, що її змістовне наповнення знаходиться на перетині великої кількості суспільних наук, до яких можна віднести: політологію, економіку, державне управління, соціологію та інші. Такий інтерес можна пояснити тим, що дана політика чинить вплив на всі сфери життя населення, які саме і вивчають представлені науки. Представлені вище тлумачення податкової політики, на нашу думку, не повністю розкривають сутність поняття, адже вони більш акцентуються на фіскальній складовій податкової політики. Акумулявання грошових коштів в централізованих фондах держави не можна вважати головною ціллю податкової політики, так як вона через зібрані податки має виконувати окрім фіскальної функції, ще й регулюючу та контрольну, за допомогою яких можна досягнути соціально-економічного благополуччя в країні.

З представленого вище можна сказати, що основне завдання податкової політики – це акумулявання грошових ресурсів до бюджетів різних рівнів, шляхом стягування податків та зборів, а державної політики – розподіл та перерозподіл накопичених ресурсів. Кожна з наведених політик ґрунтується на конкретних принципах, які різняться між собою та властиві тільки їй, так як вони спрямовані на виконання різних задач. Узагальнюючи думки різних авторів, можна зазначити, що податкова політика - це діяльність органів державної влади, яка регулюється законодавством, що спрямована на встановлення та регулювання податкових надходжень до централізованих фондів грошових коштів держави у оптимальних розмірах, які потрібні державі, з метою ефективного виконання завдань, що покладені на неї, задля стабільного економічного росту та покращення суспільного благополуччя.

Податкова політика регулюється нормативними документами, що створені на базі Конституції України, Податкового кодексу, Митного кодексу та інших нормативно-правових актах та є спрямованим комплексом дій органів державної влади як загальної так і спеціальної компетенції, серед яких: Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, Міністерство фінансів України, які мають фінансово-правові повноваження, закріплені в Конституції України. Податкова політика проводиться з метою забезпечення надходжень податкових платежів для поповнення централізованих фондів грошових коштів держави для виконання завдань, що покладені на державу.

Існуючий податковий клімат, що сформувався в Україні через необґрунтовані, невиважені, непослідовні дії органів державної влади в податковій сфері, став причиною затяжного економічного спаду через тінізацію економіки, корупційну складову, некомпетентність влади, підірвану довіру зі сторони населення, світові тенденції, що спричинили негативний вплив на економіку країни. Саме застарілі методи податкового адміністрування, суперечливі зміни в податковому законодавстві є причиною збільшеного податкового навантаження на суб'єктів господарювання.

Застосовуючи оптимальне податкове навантаження на всі сфери економіки при реалізації податкової політики, органи державної влади можуть сприяти як збільшенню, так і зменшенню господарської активності, формувати необхідну кон'юнктуру ринку, скорочувати тінізацію економіки, створювати необхідні умови

для успішної модернізації пріоритетних галузей економіки. Усім відомо, що саме поняття «податкове навантаження» не несе в собі якоїсь загрози для економіки, адже воно виникає там, де функціонують податки, тобто в будь-якій країні. Однак, поряд з цим, воно має бути оптимальним та ефективним для стабільного економічного зростання [6].

Виходячи з усього вищезазначеного, формувати податкову політику потрібно таким чином, щоб, по-перше, забезпечити виконання фіскальної функції податків, а по-друге, підвищити ділову активність в країні та конкурентоспроможність національного виробника на міжнародному рівні, збільшити надходження інвестицій як внутрішніх так і зовнішніх. Якщо аналізувати побудовану податкову систему в Україні, то можна сказати, що в ній застосовані елементи податкових систем з різних розвинених країн, однак вона не є досконалою.

Податкове навантаження – це показник, який демонструє ефективність податкової політики, та показує як саме чинить вплив збір податків та зборів на господарську активність та стан суб'єктів господарювання [9]. Даний податковий коефіцієнт розраховується як відношення суми зібраних податків, у тому числі додається сума сплаченого єдиного соціального внеску, до валового внутрішнього продукту. Обов'язкові відрахування у соціальні фонди необхідно також включати до суми податків при розрахунку податкового навантаження, так як закордоном вони вважаються податками, а не страховими внесками [10].

З метою більш детального аналізу особливостей податкової політики України в ході дослідження було зібрано статистичну інформацію щодо показників податкових надходжень до бюджету, обов'язкових відрахувань у соціальні фонди, доходів зведеного бюджету, ВВП, рівня податкового навантаження за 2011-20 рр. (табл. 1).

Таблиця 1 - Динаміка податкового навантаження в Україні (складено на основі джерел [11-14])

Рік	Податкові надходження до Зведеного бюджету, млн. грн	Обов'язкові відрахування у соціальні фонди, млн. грн	Доходи Зведеного бюджету, млн. грн	Податкові надходження в доходах Зведеного бюджету (%)	ВВП, млн. грн	Рівень податкового навантаження (%)
2011	323991	139056	398554	81,29%	1316600	35,17%
2012	347986	157980	445525	78,11%	1408889	35,91%
2013	341165	166864	442789	77,05%	1454931	34,92%
2014	367512	165923	456067	80,58%	1566728	34,05%
2015	507636	169874	652031	77,85%	1979458	34,23%
2016	650782	111707	782748	83,14%	2383182	31,99%
2017	828159	158910	1016788	81,45%	2982920	33,09%
2018	986348	202084	1184278	83,29%	3558706	33,40%
2019	1070322	241752	1289780	82,98%	3974564	33,01%
2020	1136687	281751	1376662	82,57%	4194102	33,82%

Згідно отриманих даних можна проаналізувати як протягом 2011-2020 рр. змінювалися основні макроекономічні показники податкової політики. Наприклад, податкові надходження до Зведеного бюджету в абсолютному вимірі зросли з 324 млрд. грн до 1137 млрд грн, що у відносному вираженні означає збільшення у 3,51 рази. До того ж, якщо поглянути на показники 2018-2020 року, то зростання у 2019 році по відношенню до 2018 року було на 8,5%, а у 2020 році до 2019 року – 6,2%, тобто навіть пандемія у 2020 році та всі антиковідні заходи не змінили тенденцію щодо збільшення податкових надходжень, хоча й дещо зменшили їх.

Доходи зведеного бюджету також показують тенденцію до зростання: загальне збільшення відбулося у 3,45 рази за аналізований термін, що майже дорівнює зміні податкових надходжень за аналогічний період. Відсоткова частка зібраних податків та зборів у доходах майже не змінювалась та коливалась в межах 80%, що свідчить про те, що основним джерелом наповнення Державного бюджету є податкова складова.

Валовий внутрішній продукт також має тенденцію до збільшення, яке за аналізований період склало 218,56 %. Однак, якщо взяти 2 останні роки, то зростання дещо призупинилось: у 2019 році – 11,7%, а у 2020 році – 5,5%, що можна пов'язати з Covid-пандемією. На рисунку 2 представлено зміни основних макроекономічних показників, сформовано поліноміальні лінії трендів на наступні 2 роки та отримані відповідні регресійні рівняння. При цьому коефіцієнтом апроксимації становить більше 90%, що свідчить про високу достовірність прогнозних показників.

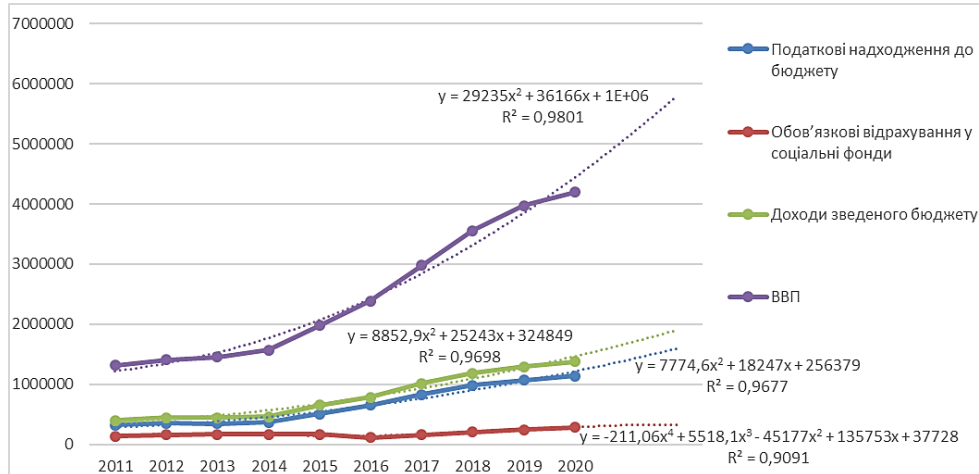

Рисунок 2 – Динаміка основних макроекономічних показників податкової системи України за 2011-2020 рр. (складено автором на основі даних таблиці 1)

На рисунку 3 наведено динаміку рівня податкового навантаження за 2011-2020 роки. Як видно з рисунку, рівень податкового навантаження за аналізований період дещо змінювався але весь цей час перебував в межах 34-36%. Для забезпечення об'єктивності оцінки рівня податкового навантаження доцільним є аналіз закордонного досвіду з цього питання, який можна провести із використанням інформації, що міститься в дослідженнях провідних рейтингових агенцій.

Рисунок 3 – Динаміка рівня податкового навантаження в Україні за 2011-2020 рр. (складено автором на основі даних таблиці 1)

Так, згідно з оприлюдненими результатами дослідження «Оподаткування 2020» (Paying Taxes 2020) [15], яке проводиться щорічно групою експертів Світового банку із залученням команди PwC, Україна зайняла 65 місце в рейтингу, погіршивши в порівнянні з минулим роком свої позиції на 11 пунктів (табл.2). Слід зазначити, що дослідження «Оподаткування 2020» різнобічно оцінює ефективність та прогресивність податкових систем різних країн, надаючи тим самим інформацію законодавчим органам щодо перспективних напрямів їх удосконалення. Так, у 2019 році було випущене 14-те видання дослідження, яке присвячено впливу цифрових інновацій на полегшення сплату податків, яке базувалося на даних, отриманих за 15 років шляхом порівняльного аналізу податкових систем у 190 країнах.

Таблиця 2 – Рейтинг країн згідно Paying Taxes 2020 та Best Countries 2019 (складено автором на основі джерел [15])

Країна	Рейтингове місце в Paying Taxes 2020	Оцінка легкості сплати податків	Податкове навантаження, %	Час на звітування та сплату податків, год.	Кількість податків	Місце в рейтингу Best Countries 2019
Швейцарія	20	87,7	28,8	63	19	1
США	25	86,8	36,6	175	10	8
Велика Британія	27	86,2	30,6	114	9	5
Норвегія	34	85,1	36,2	79	5	9
Німеччина	46	82,2	48,8	218	9	4
Угорщина	56	80,6	37,9	227	11	47
Росія	58	80,5	46,2	159	9	24
Франція	61	79,2	60,7	139	9	10
Україна	65	78,1	45,2	328	5	65
Польща	77	76,4	40,8	334	7	33

Втрата рейтингових позицій нашою країною пов'язана з деяким відставанням в питаннях автоматизації процедур оподаткування, скорочення часу на адміністрування податків, високим рівнем податкового навантаження. Так, в Україні суб'єкти господарювання в середньому витрачають на облік податків 328 годин на рік [16], що у 2 рази перевищує аналогічні показники розвинених країн. Наприклад, у Швейцарії, у якої податкове навантаження складає 28,8%, а час витрачений на підготовку звітів та сплату податків лише 63 години на рік.

Однак було б не зовсім коректним опиратися лише на показники рейтингу Paying Taxes 2020, так як показник податкового навантаження повністю не відображає наскільки ефективно органи державної влади можуть розпоряджатися зібраними коштами. Тому в таблиці 2 також представлено результати рейтингу Best Countries 2019, який порівнює стан соціально-економічного розвитку країн за різними показниками: якість життя, позиціонування на світовому рівні, відкритість до бізнесу та інші. В цьому рейтингу Україна також посіла 65 місце що підтверджує неефективність податкової політики, яка потребує подальшого реформування.

ВИСНОВКИ

На сьогоднішній день у вітчизняній науці та практиці не існує єдиного підходу до тлумачення терміну «податкова політика». Більшість існуючих поглядів науковців не розкривають комплексно дане поняття. Тому запропоноване в роботі визначення податкової політики частково усуває ці недоліки та комплексно охоплює змістовне наповнення цього поняття.

Світовий аналіз показників якості систем оподаткування демонструє доволі низький рейтинг України, податкова системи якої за більшістю показників поступається економічно-розвиненим країнам, що активно впроваджують сучасні електронні технології адміністрування податків, спрощення податкових процедур,

реалізують принципи податкової інклюзії для суб'єктів господарювання. Іншою причиною відставання є доволі високий рівень податкового навантаження в Україні, що гальмує розвиток підприємництва та сприяє тінізації економіки.

Таким чином, формувати податкову політику потрібно так, щоб, по-перше, забезпечити виконання фіскальної функції податків, а по-друге, підвищити ділову активність та конкурентоспроможність української економіки, збільшити надходження внутрішніх та зовнішніх інвестицій.

SUMMARY

Goncharova R. Analysis of the tax burden in the quality assessment system of the state tax policy.

By regulating the level of the tax burden by type of economic activity in the tax policy framework, the state can both increase and decrease economic activity, create the necessary market conditions, reduce the shadow economy, create the conditions needed for successful modernization of its priority sectors. The article aims to study the content of the state tax policy in terms of establishing the optimal level of the tax burden, taking into account international experience and the Ukrainian realities of such a policy. The following methods in the work: induction, deduction, analysis, synthesis, and scientific abstraction (to study the content of the concept of "tax policy"); comparison, systematization, and logical generalization. The article analyzes scientific publications on the concept of tax policy and its importance for the economy, based on which he proposed his interpretation, according to which tax policy is the activity of public authorities regulated by law, aimed at providing the necessary tax revenues to centralized funds of the state that are necessary for the adequate performance of tasks and the implementation of the functions entrusted to it, for stable economic growth and improvement of public welfare. Analysis of trends in the tax burden in Ukraine in 2011-2020 showed that the pandemic crisis of 2020-21 and related quarantine restrictions have somewhat reduced the level of tax revenues to the Consolidated Budget compared to pre-crisis periods. However, today there is a general trend towards their growth. According to the study, the share of collected taxes and fees in revenues remained almost unchanged during the entire observation period. It fluctuated within 80%, which indicates that the primary source of filling the State budget is the tax component. The dynamics of the level tax's burden for the analyzed period almost did not change and remained in the range of 34-36%. An analysis of the published results of the Paying Taxes 2020 survey, conducted annually by a World Bank expert group involving the PwC team, showed that Ukraine ranked 65th in the rankings, down 11 points from last year. It establishes that the loss of positions of our state is primarily caused by the advanced actions of other countries to simplify and automate procedures and reduce tax administration time.

Keywords: tax policy, taxes, tax burden, rating of tax systems, tax efficiency.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Іванов Ю.Б., Швабій К.І. Нагальні проблеми формування податкової політики держави в Україні. *Фінанси України*. 2017. № 5. С. 39-52.
2. Варналій З.С. Реформування податкової системи України в умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів. *Теоретичні та прикладні питання економіки*. К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка. 2011. С. 69-76.
3. Чугунов І.Я., Пасічний М.Д. Фінансова політика України в умовах глобалізації економіки. *Вісник КНТЕУ*. 2016. № 5. С. 5-18.
4. Марущак А., Олексій У. Науково-нормативні підходи до визначення податкової політики. *Юридичний вісник*. 2021. №1. С.101-107.
5. Мискін Ю. І. Ідентифікація цільової спрямованості державної податкової політики України. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2018. № 4. С. 16-24. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/frvu_2018_4_4.
6. Соколовська А.М., Кошук Т.В. Податкова політика в Україні в контексті тенденції реформування оподаткування у країнах ЄС. *Фінанси України*. №1. 2012. С. 94-115.
7. Господарський кодекс України: веб-сайт. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
8. Оподаткування в Україні: навч. посібн. / Н. М. Деева, Н. І. Редіна, Т. О. Дулік та ін.; за ред. Н. І. Редіної. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 544 с.
9. Новік О.І. Глумачення поняття «податкове навантаження» у вітчизняній та зарубіжній літературі. URL : <http://global-national.in.ua/archive/6-2015/155.pdf>
10. Ткаченко Т. Порівняльний аналіз податкового навантаження в економіці України та країнах з розвинутою ринковою економікою. *Формування ринкової економіки в Україні*. 2009. № 19. С. 460-464.
11. Офіційний сайт Державної служби статистики України : веб-сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
12. Офіційний сайт Міністерства фінансів України : веб-сайт. URL: <http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/archive/main?catid=77643>.
13. Фінансовий портал МінФін : веб-сайт. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/>.
14. Ціна держави. Бюджет України. веб-сайт. URL: <https://cost.ua/>.
15. PwC : веб-сайт. URL: <https://www.pwc.com/gx/en/services/tax/publications/paying-taxes-2020/overall-ranking-and-data-tables.html>
16. US News & World Report : веб-сайт. URL: <https://www.usnews.com/media/best-countries/overall-rankings-2019.pdf>

REFERENCES

1. Ivanov Yu.B., Schwabi K.I. (2017). Urgent problems of forming the tax policy of the state in Ukraine. Finance of Ukraine. № 5. P. 39–52.
2. Varnaliy Z.S. (2011). Reforming the tax system of Ukraine in the context of globalization and integration processes. Theoretical and applied issues of economics. Kyiv: Taras Shevchenko National University of Kyiv. P. 69-76.
3. Chugunov I.Y., Pasichny M.D. (2016). Financial policy of Ukraine in the conditions of globalization of economy. Bulletin of KNTEU. № 5. P. 5-18.
4. Marushchak A., Alexei U. (2021). Scientific and regulatory approaches to determining tax policy. Legal Bulletin. №1. P.101-107.
5. Myskin Y.I. (2018). Identification of the target direction of the state tax policy of Ukraine. Formation of market relations in Ukraine. № 4. P. 16–24. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/frvu_2018_4_4.
6. Sokolovskaya A.M. (2004). Tax system of the state: theory and practice of formation: a monograph. Kyiv: Knowledge - Press, 454 p.
7. Economic Code of Ukraine (2003): website. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
8. Taxation in Ukraine (2009) : textbook. manual / N. M. Deeva, N. I. Redina, T. O. Dulik and others; for ed. NI Redina. Kyiv: Center for Educational Literature, 544 p.
9. Novik O. I. (2015). Interpretation of the concept of "tax burden" in domestic and foreign literature. URL: <http://global-national.in.ua/archive/6-2015/155.pdf>
10. Tkachenko T. (2009). Comparative analysis of the tax burden in the economy of Ukraine and countries with developed market economies. *Formation of a market economy in Ukraine*. № 19. P. 460–464.
11. Official site of the State Statistics Service of Ukraine: website. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
12. Official website of the Ministry of Finance of Ukraine: website. URL: <http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/archive/main?catid=77643>.
13. Financial portal MinFin: website. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua>.
14. The price of the state. Budget of Ukraine. website. URL: <https://cost.ua>.
15. PwC: website. URL: <https://www.pwc.com/gx/en/services/tax/publications/paying-taxes-2020/overall-ranking-and-data-tables.html>.
16. US News & World Report: website. URL: <https://www.usnews.com/media/best-countries/overall-rankings-2019.pdf>.

Науковий керівник **Захаркін Олексій Олександрович**,
доктор економічних наук, професор, доцент кафедри фінансових технологій та
підприємництва Сумський державний університет,
e-mail: o.zoaharkin@finance.sumdu.edu.ua